

4. Коменский Я. А. Великая дидактика / Я. А. Коменский // Хрестоматия по истории зарубежной педагогики : учеб. пособие / сост. А. И. Пискунов. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1981. – С. 80-161.
5. Мовчан С. П. Методологічні принципи і проблеми сучасного природознавства : навч. посіб. / С. П. Мовчан, О. К. Чаплигін – Харків. : Педагогіка, 1985. – 366 с.
6. Природознавство в Україні до початку ХХ століття в історичному, культурному та освітньому контекстах / [Ю. В. Павленко, С. П. Руда, С. А. Хорошева, Б. О. Храмов]. – К. : Видавничий дім «Академперіодика», 2001. – 420 с.
7. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения : в 6-ти томах / К. Д. Ушинский. – М. : Педагогіка, – 1989. – Т. 3. – 512 с.

УДК: [378.147: 371.27](09)(477)

Х.О. Онасько

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗАМЕНІВ І ЗАЛІКІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (20-30-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

Анотація. У статті висвітлюється історико-педагогічний аспект актуального для сучасної вищої школи питання організації контролю навчально-пізнавальної діяльності. Визначено особливості проведення екзаменів і заліків залежно від форми організації навчання студентів, зокрема лабораторно-бригадної системи.

Ключові слова: контроль, екзамен, залік, лабораторно-бригадна система.

Onasko Kh. O. Features of leadthrough of examinations and test in higher educational establishments of Ukraine (20-30th XX tem).

Annotation. The article deals with the historical pedagogical aspect of the actual for modern high school issues of organizing control over educational and cognitive students' activities. The peculiarities of organizing exams and credits depending on the form of education organization, laboratory brigade system in particular, are determined.

Key words: control, exam, credit, laboratory brigade system.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку суспільства загострюється потреба перегляду існуючих та створення нових форм і методів контролю якості навчання студентів вищих навчальних закладів України. Необхідність розв'язання цієї проблеми пов'язана з вимогами удосконалення національної системи вищої освіти та входження нашої країни до єдиного європейського освітнього простору. Актуальність зазначеного питання викликана також потребою організації навчання упродовж життя, формування уявлень про роботу студентів і невідповідністю цих завдань сучасній системі контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих освітніх закладів України. Одним із шляхів вирішення вказаної проблеми є звернення до історико-педагогічного досвіду: опанування педагогічними цінностями минулого, їх вдумливе осмислення, об'єктивна оцінка та творче використання найбільш вагомих теоретичних і практичних здобутків вітчизняних освітян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз шляхів розв'язання проблеми контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів здійснюється як у загально-теоретичному напрямку (В. Байденко, Е. Коротков, О. Матвієвська, О. Новиков, М. Поташник, Н. Селезньова, О. Субетто, В. Черепанов, Є. Яковлев та ін.), так і в історико-педагогічному (О. Барибіна, С. Золотухіна, О. Микитюк, О. Осова, О. Чередник та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак усе ж таки не повною мірою досліджуються деякі аспекти минулого педагогічного та методичного досвіду.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні особливостей проведення екзаменів і заліків у вищих навчальних закладів України в період 20-30-х років ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно однією з основних форм контролю знань студентів вищих навчальних закладів Європи вважається екзамен (від латинського слова *examen* – «зважування, випробування»). Екзамен передбачає перевірку знань, умінь, перевірочне випробування студентів з частини курсу або повного курсу будь-якого предмета, що проводиться після закінчення навчального року (або його в проміжку) чи

після закінчення навчального закладу. Також установлюються екзамени, пов'язані з отриманням учених ступенів бакалавра та магістра наук.

У Росії перші екзамени державного характеру було впроваджено за Петра I й проводилися вони з метою перевірки знань з математики. Позитивні наслідки екзамену надавали право обіймати офіцерські посади. Згодом екзамени стали передбачатися університетськими статутами, починаючи з першого статуту Московського університету 1755 року.

У 30-х роках 18 століття екзамени в Росії називалися «истязания», хоча проводилися вони вдумливо й гуманно. Викладачам приписувалося «вопросы чинить велегласно, кратко и ясно; в чем же ответ кого будет неисправен, – поправлять ласково, дабы тем юность в наипущую конфузию не привестъ». Як зазначає С. Зінов'єв, у цьому був великий педагогічний сенс: назва вказувала на суворий перевірючий характер екзаменів, а пояснення зобов'язувало проводити їх з великим педагогічною увагою до особливостей юнацького віку [1, с. 245].

З плином часу у вищій школі екзамени в дореволюційний період набули формального характеру й у більшості випадків стали самоціллю. Молодь частіше за все прагнула не до оволодіння наукою, а до складання установлених екзаменів, що давали право на отримання диплому. Певна частина професури також не виконувала свого призначення й часто все зводила до складання студентами екзаменів. К. Тимірязєв, характеризуючи дореволюційну вищу школу, писав: «У нас все зведене до екзамену, а екзамен зведений до нуля» [2, с. 347]. Він вважав украй негативним явищем «систему хронічної екзаменовки», коли студенти очікують від викладачів не знань, не картини сучасної науки, а того, чого буде вимагати офіційний екзаменатор, «який деколи відставав від науки на піввіку» [2, с. 348].

Лише передові вчені, що ставилися до навчальної діяльності з усвідомленням своєї відповідальності перед суспільством, прагнули використовувати екзамени як одну з найважливіших форм спілкування зі студентами, що сприяє виявленню результатів їх педагогічної діяльності й подальшому удосконаленню викладання. За наслідками екзаменів перебудовувалися навчальні курси, вводилися практичні та лабораторні заняття, бо лектор бачив такі недоліки у підготовці в підготовці студентів, які можна віднести лише на рахунок викладання.

На пильну увагу, з огляду на історію розвитку екзаменів та заліків як форм контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів, заслуговує період 20-30-х років ХХ століття. Розвиток системи освіти взагалі та контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів зокрема визначався політикою уряду, його нормативно-правовими актами, що дає можливість визначити основні вимоги до системи освіти, в межах яких мали вступати у взаємодію викладачі і студенти.

У політичній програмі більшовиків освіті відводилася суттєва роль. Стрімка індустріалізація викликала потребу в грамотній робочій силі та кваліфікованих інженерно-технічних кадрах. У той же час у школі вбачався потужний потенціал боротьби з буржуазією і побудови нового суспільства. У зв'язку з цим реформування системи освіти вважалося нагальною потребою. Ставилася завдання створення такої системи освіти, коли кожний громадянин мав би можливість отримати освіту якомога вищого рівня.

Демократичні тенденції виявилися в тому, що урядом було проголошено необмежений доступ до вищої освіти. Зросла кількість студентів вищих навчальних закладів, було закладено базу для масової підготовки спеціалістів з робітничо-селянського середовища. Але регулювати систему освіти у визначеному більшовиками напрямку не виявлялося можливим. Як наслідок, уряд поступово перейшов до централізованого управління системою освіти. Нормативними документами 1918-1919 рр. установлювалося, що використання бальної системи для оцінювання знань, завдання додому не припускаються, і всі екзамени скасовуються [3, с. 135]. Для вищої школи наслідки виявилися в тому, що тільки незначна частина вступників мала необхідний рівень підготовки до навчання у вищому освітньому закладі, іншим була необхідна значна попередня підготовка. Відповідно актуальним стало питання контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів.

1922 року було прийнято «Положення про вищі навчальні заклади», в якому розглядалися управлінські питання, пов'язані з регламентацією практичної організації системи оцінювання знань студентів. Установлення порядку контролю за виконанням навчального

плану вводилося до компетенції предметних комісій. Безпосередньо на практиці працювали контрольні комісії для перевірки виконання студентами факультету навчальної повинності. Таким чином, контроль знань студентів здійснювався двома факультетськими управлінськими органами – предметною і контрольною комісіями. З прийняття цього положення було розпочато державне регулювання контролю знань студентів.

Відбувався пошук моделей авторитарного контролю, контролю в режимі взаємодії «викладач-студент» та самоконтролю. З метою активізації навчального процесу передбачалося введення такої форми навчання, як «лабораторно-бригадна система». Оскільки така форма організації навчання була інноваційною для вищої школи, то її застосування мало в цілому рекомендаційний характер. Викладачі не були обмежені суворими вимогами і мали можливість для перевірки власних методичних знахідок у здійсненні контролю навчальних досягнень студентів.

У зв'язку з тим, що організація навчального процесу перебудовувалася на основі «лабораторно-бригадної системи», суттєва увага приділялася введенню в практику самостійної роботи студентів під керівництвом викладача. При цьому першочергового значення набували дані, отримані «на основі длительного наблюдения над группой студентов» [4, с. 124]. Формою фіксації результатів спостереження були щоденники, в яких відображалися основні здобутки кожного студента і групи. Застосування щоденників дозволяло на основі фіксації результатів регулярного спостереження скласти уявлення про якісні зміни, що відбувалися як з окремим студентом, так і групою в цілому. Для цього було необхідне не лише систематичне ведення щоденників, але й проведення узагальнення й аналізу отриманих даних. Така робота набувала особливої цінності, якщо здійснювалася самими студентами. А. Риндич зазначав, що «такая постановка дела приучала бы студентов к самоанализу, к критическому отношению к своей работе, воспитывала бы чувство ответственности и навыки самопроверки» [5, с. 39].

Крім того, на практиці широко використовувалися різноманітні форми усного і письмового контролю: вивчення продуктів діяльності, контрольні роботи та ін., тобто застосовувалися будь-які методи, що дозволяли отримувати матеріальні результати, що характеризували роботу студентів. Але перевага надавалася формам, що розглядалися в рамках моделі контролю в режимі «викладач-студент». Як зазначав Л. Калашников, «Зачет для неуспевающих может быть произведен письменной работой на определенную тему или письменными ответами на определенное число письменных вопросов» [6, с. 60]. Для студентів, що встигали, проведення письмових робіт вважалося недоцільним.

Таку форму контролю, як екзамен, викладачі намагалися виключити з практики роботи, спираючись на висновки педологів про те, що екзамени мають негативний вплив на психіку особистості. Відповідно екзамени замінили на форми контролю, які меншою мірою травмували студентів. Але, на думку Л. Калашникова, для невстигаючих екзамени мали проводитися [6, с. 61]. Крім того їх використовували під час контролю засвоєння лекційних курсів.

19 вересня 1932 року ЦВК приймає постанову «Об учебных программах и режиме в высших школах и техникумах». Серед основних положень цієї постанови були такі: подовження термінів навчання, скорочення кількості спеціалізацій, уведення на старших курсах необов'язкових дисциплін, забезпечення вищих навчальних закладів викладацькими кадрами й обладнанням, уведення неперервної виробничої практики та ін.

Особливо була підкреслена необхідність самостійної роботи студентів і засуджена «лабораторно-бригадна система». Було скасовано групові заліки. Після тривалої перерви знову почали проводитися екзаменаційні сесії, що викликало багато організаційних проблем і непорозумінь.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, протягом означеного періоду екзамени і заліки як форми контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів скасовувалися і вводилися залежно від обраної форми організації навчання студентів, що позначалося на якості їх проведення.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження будуть присвячені висвітленню питань організації та проведення екзаменів і заліків студентів вищих навчальних закладів України в період 40-50-х років ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Зиновьев С. И. Учебный процесс в советской высшей школе / С. И. Зиновьев. – М. : Высшая школа, 1975. – 316 с.
2. Тимирязев К. А. Наука и демократия : сборник статей 1904-1919 гг. / К. А. Тимирязев. – М. : Соцэкгиз, 1963. – 498 с.
3. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа : сб. документов 1917-1973 гг. / сост. А. А. Абакумов. – М. : Педагогика, 1974. – 560 с.
4. Касаткин В. Т. Вузы в 1924/1925 году / В. Т. Касаткин // Народное просвещение. – 1925. – № 4. – С. 118-125.
5. Рындич А. Ф. Лабораторный план и его значение в методике коммунистического воспитания / А. Ф. Рындич. – М.: Изд-во Коммунистического ун-та им. Я. М. Свердлова, 1926. – 64 с.
6. Калашников Л. Р. О цикловой системе преподавания / Л. Р. Калашников // Научный работник. – 1930. – № 4. – С. 52-63.

УДК: 37.013.2

С.В. Очеретенко

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрито сутність поняття професійної компетентності. Доведено важливість її формування в майбутніх інженерів автомобільного транспорту. Розкрито специфіку здійснення цього процесу в умовах інформатизації вищої технічної освіти.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутній інженер, автомобільний транспорт, вища технічна освіта, інформатизація.

Ocheretenko S. The formation of future engineers' professional competence of highway transportation in the context of informatization of the higher technical education.

Annotation. The article reveals the essence of the professional competence concept. Its importance in the formation of future engineers of highway transportation has proved. The specificity of bringing to action of this process in the context of the higher technical education informatization has revealed.

Key words: professional competence, future engineer, highway transportation, higher technical education, informatization.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У добу інтенсивного розвитку техніки та високих технологій значно зростає роль професії інженера, що безпосередньо пов'язана з упровадженням інноваційних теоретичних ідей у реальних технічних доробках, із перетворенням науки на ефективну виробничу силу сучасного суспільства. У свою чергу це вимагає пошуку нових підходів до підготовки інженерних кадрів для різних галузей промисловості, зокрема автомобільного транспорту, які мають відрізнятися високим рівнем професійної компетентності та здатністю до фахової й особистісної самореалізації в умовах подальшого розвитку ринкових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як встановлено, в науковій літературі визначено: методологічні засади професійного розвитку фахівців (В. Євдокимов, А. Маркова, Л. Мітіна, І. Прокопенко, В. Сидоренко, В. Щадриков та ін.), специфіку інженерської справи й організації підготовки майбутніх фахівців інженерних спеціальностей (А. Антонов, Т. Белоусова, В. Загвязинський, Е. Зеєр, О. Коваленко, М. Лазарєв, І. Маркел, О. Романовський, Л. Штефан та інші); вимоги до підготовки інженерів для автомобільно-дорожньої галузі (О. Андрєєв, Т. Андрюхіна, Ю. Бугаєвська, М. Вілюк, Б. Данилішин, А. Зима, О. Пчельников, С. Осокін та ін.); теоретичні основи впровадження сучасних інформаційних технологій в освітній процес сучасного навчального закладу (О. Іваницький, А. Касперський, В. Межуєв, В. Сергієчко, А. Ткачов та ін.); суть і шляхи реалізації компетентнісного підходу в системі освіти (В. Болотов, І. Зимня, О. Савченко, А. Хуторський та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових праць засвідчує, що останніми роками актуалізувалися наукові пошуки, присвячені вивченню різних аспектів формування професійної компетентності майбутніх інженерів автомобільного